

Ümitleri, hayalleri,
korkuları ve kuruntularıyla:

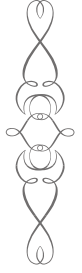
İNSAN HALLERİ

BU BÖLÜMDE:

- Alışkanlıklarımız
- Arz-ı hâlde bulunmak
- Talihli olmak
- Fikr-i muhâl üstünde
- İfrat, tefrit, itidâl
- İradesi elinde olmak
- Ümit yolcusu yorulmaz
- Vesvese ile yaşamak

(Ayrıca bakınız: İyi huy, güzel ahlâk)

“Edep Ya Hu”

Alışkanlıklarımız

544. *Ey Hayâlî 'aşkı inkâr etse zâhid tan degül
Hayli müşkildür kişi terk eylemek mu'tadını
Hayâlî Bey*

Ey Hayâlî, zahidin (sofunun) aşkı inkâr etmesini ona çok görme ki; kişinin alışkanlığını terk etmesi pek zordur, (çok görülen şey değildir.) Bu beytiyle şair güzel bir özdeyiş kazandırıyor dilimize: **Hayli müşkildür kişi terk eylemek mu'tadını.**

Arz-ı hâlde bulunmak

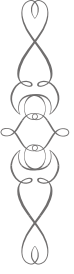
545. *Arzuhal ister mi eltafin kabul-i hacete
Mukteza-yı himmetin muhtac-ı istid'a mıdır
Avni*

*Beytin bugünkü Türkçe karşılığı için bakını, Başlık; 136:
Himmet Etmek)*

546. *Gâlib he-hânda kaldı bizim arz-ı hâlimiz
Dîvân-ı aşka geldik o hünkârı görmedik
Şeyh Galib*

Gâlib! Bizim dilekçemiz okunmadan kaldı; aşk divanına geldik ama o sultanı göremedik.

547. Gönderdiğim arz-ı hâl kaldı
El'ân bir ihtimâl kaldı
İnsafın o yerde nâmı yok mu?
Şeyh Galib

Biz derdimizi, durumumuzu arz etmemize rağmen bir cevap (sonuç) alamadık; bir ihtimal daha var: Belki durumumuzu arz ettiklerimizin insafı bizi kurtarır. Büyük şair dilimize güzel, güzel olduğu kadar da zarif iki söz kazandırıyor: “**El'ân bir ihtimâl kaldı**” ve “**İnsafın o yerde nâmı yok mu?**”

Talihli olmak

548. Bî-baht olanın bağına bir katresi düşmez
Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan
Ziya Paşa

Yağmur yerine inci cevher yağsa göklerden; bahtsız olanın bağına bir tanesi, bir zerresi bile düşmez.

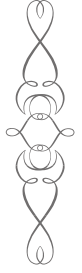
549. Olacak bir kimsenin bahtı kavî, tâlihi yâr
Kehlesi dahi mahallinde onun işine yarar
Lâedri

Bir insanın şansı yardım eder de, talihi yaver giderse; biti, piresi bile kendisinin işine yarar, (onu saraya damat bile yapabilir.)

Hikâyesi: Kanuni Sultan Süleyman, tek kızı olan Mihri-mah Sultan'ı Diyarbakır beylerbeyi olan Rüstem Paşa ile evlendirmek ister. Rüstem Paşa'yı çekemeyenler padişaha onun cüzzamlı olduğunu söylerler. Kanuni bunun doğru olup olmadığını öğrenmek için saray hekimlerinden birini Diyarbakır'a gönderir. Hekim Rüstem Paşa'nın üzerinde bir bit (kehle) görünce, cüzzamlılarda bit bulunamayacağı inancına dayanarak padişaha, paşanın cüzzam olmadığı haberini gönderir. Bunun üzerine Rüstem Paşa ile Mihrimah Sultan'ın düğünleri yapılır (1539.)

Bir bit sayesinde saraya damat olarak ikbale eriştiği için Rüstem Paşa "**kehle-i ikbal**" lakabıyla anılır ve devrin bir

şairi, belki biraz da kıskançlık kokan yukarıdaki beyiti yazar. Bu arada unutmamak gerekir ki Paşamız bir kehle sayesinde "ikbal" bulduysa, kazandığı da "ikbal-i kehle" olmuş olur.

Fikr-i muhâl üstünde

550. *Bu vak'aya sen de âşnâsın
Bilmem ne hayâle mübtelâsın
Şeyh Galib*

Bu olayı (durumu) sen de biliyorsun; fakat anlamıyorum, nasıl bir hayale kapılmışsın.

551. *Düşmüş kimi tecessüs-i kibrit-i ahmere
Olmuş kimine mucib-i iflâs kimya
Ziya Paşa*

Kimi toprağı altın haline getirmek için gizlice çalışmaya koyulmuş; kimi de iflas etmiş ki, sebebi kısa yoldan zengin olma peşinde koşmuş olmak. Güzel Osmanlıcadan güzel bir tabir: **Mucib-i iflâs**. Yani iflas sebebi.

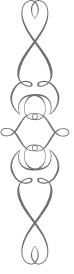
Kibrit-i ahmer: Eski kimyacılar göre fevkalade bir kuvvete sahip olduğuna ve toprağı altın yaptığına inanılan iksir, kimya-yı ahmer.

552. *Egerçi Van'dan olur Nâbiyâ nevâ ümmîd
Velik râh-ı hakikat Ruhâ bozuntusudur
Nâbî*

Ey Nabî! Gerçi Van'dan (hayatını iyileştirecek) haberler beklemektesin ama (boşuna ümitlenirsin, çünkü) gerçekte gitmekte olduğun yol, içinde bulunduğun hâl, Urfa'da yaşamakta olduğun bozuk düzendir.

553. *Fikri zikri âşıkın gerçi visâl-i yârdır
Lîk hiç mümkün değil, fikri muhâl üstündedir
Muhibbî*

Gerçi âşıkın fikri de, zikri de yâre kavuşmaktır; lakin bu mümkün değil, (âşık, gerçekleşmesi mümkün olmayan) bir hayal peşindedir. Dünya ünlü sultandan sadece adalet değil, sanat, incelik ve dil zarafeti de öğreniyor: **Fikri zikri âşıkın visâl-i yârdir**: Aşığın bütün derdi (fikri de, gayreti de) yâre kavuşmaktır. Ve **fikri muhâl üstünde olmak**: Olmayacak şey peşinde koşmak, hayal peşinde olmak.

554. *İnceldiyse hecr ile karınca gibi belün
Firkat nice bir ola Süleyman ere umma
Hoca Dehhani*

Ayrılık yüzünden belin eğer karıncanın beli gibi inceldiyse (dayanacak gücün kalmadıysa bile); ayrılık ne kadar sürer bilinmez, Süleyman'ın geleceğini ümit etme.

555. *Gâh maliyede dâvada zamanım geçti
Hâsılı hırs ile hülyada zamanım geçti
Ziya Paşa*

Zamanım ekmek kavgalarında, mal mülk davalarında; kısacası, hırs ve hayallerimin peşinde koşmakla geçti.

556. *Geç cümle hayâlâtı
Sun'ullâh-ı Gaybî*

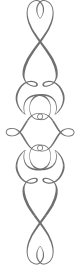
Bütün o hayalleri geç, git. (Çokça işitmişiz biz böyle sözleri. Sen hakikatlerden haber ver, yoksa konuşma.)

557. *Geçmiş zaman olur ki hayâli cihan değer
Hayâlî Bey*

Açıklama: Bir özdeyiş (darb-ı mesel) haline gelen ve Hayâlî Bey'e atfedilen bu mısra ile ilgili olarak Prof. Dr. Cemâl Kurnaz, Hayâlî Bey Divânı'nda böyle bir mısraya rastlamadığını söylemektedir. (Bkz. Kurnaz; Hayâlî Bey Divânı, S.45)

558. *Hayal içinde akıp geçti ömr-ü derbederim,
Bakıp bakıp da, o mâziye şimdi âh ederim.
Rakım Elkutlu*

559. İnsan âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar
Yahya Kemal Beyath

560. Kimi dedi hülyâ belâdır
Eyvâh bu derd bî-devâdır
Şeyh Galib

Kimileri şöyle dedi: 'Hayal kurmak başa beladır; yazık, yazık bu derdin devası yoktur!'

561. Yakûb gibi hüzn ile katlan bir iki gün
Bir gün haber-i Yûsuf-ı Kenan ere umma
Hoca Dehhani

Yakup gibi bir süre üzüntüye katlan; ama günün birinde Ken'an ilinin Yusuf'unun geleceğini bekleme. (Kendi derdinin üstesinden yine kendin gelmeye bak, başkasından medet umma). **Haber-i Yûsuf-ı Kenan** (veya **Haber-i Yûsuf**) **ummak**: Hiçbir zaman gelmeyecek bir haber beklemek. Olmayacak bir şeyin olmasını ummak.

İfrat, tefrit, itidâl

562. Her tavrına iktidâ ne lâzım
Câizse de ictirâ ne lâzım
Şeyh Galib

Onların her davranışına uymanın ne anlamı var? Caiz olsa bile, bu kadar aşırıya gitmenin gereği var mı?

563. Devlet âheste gerekdir cârî
Katı memdûh degül ser şârî
Nâbî

Varlık ve saadetin yavaş yavaş elde edilmesi daha iyi olur; aşırılık çok da tavsiye edilmemiştir.

564. Mutedil olmağ için cümle umûr
Lâzım a'mâl-i terâzû-yı şu'ûr
Nâbî

İşleri uygun yolda götürebilmek için (insanda) şuur terazisinin olması gerekir.

565. *Nush etmenize ne oldu hâil*
Ma'kûle degil miyim ya kâil
Şeyh Galib

Ben makul sözden anlamaz mıyım; öğüt vermenize ne engel vardı?

İradesi elinde olmak

566. *Ayağı yer mi basar zülfüne ber-dar olanın*
Zevk ü şevk ile verir can ü seri döne döne
Necâtî

(Sevgilinin) saçına asılı olanın ayağı yere mi basarmış; zevkle ve şevkle canını ve başını verir döne döne.

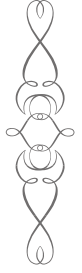
Bir şeye düşkün olanın ayağı yere basmaz, akli başında olmaz. Düşkünü olduğu şey uğruna canını düşünmeden feda eder.

567. *Çün oldum esîr-i çarh-ı telvîn*
Mümkün mi sözümde ola temkîn
Şeyh Galib

Yalancı dünyanın esiri oldum; (onun nimetlerini elde edeceğim diye) sözümde huzur ve kararlılık kalmadı.

Aldatıcı dünyanın esiri olanların sözlerinde de, işlerinde de huzur ve kararlılık kalmaz. Bu dünyaya sıkışmışlık, hesap vermek veya ölüp yok olma korkusu insanı sürekli huzursuz eder. O insan ki, tevekkül ferahlığı, affetmenin safası nedir bilmez, onun için de düşünce sermayesi sık sık tükenir, kendisini ve başkalarını aldatmanın yeni yollarını arar durur. Sözüünü ve yolunu durmadan şaşırır ve değiştirir.

568. Çoktur eğer derd ü belâsı mahabbetin
Amma ne çâre elde değil ihtiyarımız
Rûhi-i Bağdâdî

Muhabbet dediğin (gerçi hoştur ama), derdi ve belası da çoktur; (bunu biliyoruz da ne yapalım ki) irademiz elimizde değildir (ki terk edelim veya başından hiç bulaşmayalım).

569. Erbâb-ı aşkın elde değildir irâdeti
Nailî-i Kadîm

Âşık olanın iradesi kendi elinde değildir.

Aşka düşmüş olan, iradesini aşka kaptırmış, elinde bir şey kalmamıştır. Ama kişi iradesini sadece aşkta mı kaybeder? Herhangi bir şeye tutku ile bağlanan, makam mevki cazibesine kapılmış, zenginlik sevdasına düşmüş, şöhrete bağlanmış, lüks tutkusuna esir olmuş kimin elinde irade kalır ki...

570. Ey gönül bu aşkla bu sevda seni
Eder muhannete kul yavaş yavaş
Âşık Figani

Olmadık şeylere âşık olan, olmadık aşkların peşinde koşan ve aşkında ileri giden, istediğini elde etmek için sonunda muhannete muhtaç olur. Ders-i aşktan önce öğrenilmesi gereken bir ders: Demek ki hiçbir şeye tutku ile bağlanmayacaksınız!

571. Kim yâveye başlamış bî-dil
Mecnûn'a nedir devâ-yı âkil
Şeyh Galib

Bu akılsız âşık saçmalamaya başladı; bir deliye akıllılar nasıl çare bulsun?

572. Uymuş cünûna gönlüm, ebrûna der meh-i nev
Ne i'tibâr ona kim, seçmez karadan ağı
Fuzûlî

Deliliğe uymuş gönlüm, kaşımı hilâle benzetir; karadan akı ayırt edemeyen (bu gönlüme) nasıl itibar edilsin ki.

Kendilerini bazı şeylere fazla kaptıranlar, gün gelip gözleri kör olur, en basit zihin faaliyeti olan ak ile karayı bile birbirinden ayıramayacak hale gelebilirler. Böyleleri, bu körlükleri yüzünden gerçeği göremeyecekleri gibi, sonunda, itibarlarını kaybedebilir ve kimseler tarafından inanılmaz duruma da düşebilirler.

573. *Zülf-i dilber tolamış ayak sana
Hay miskîn olmuş olacak sana
Necâtî*

Bir güzelin zülfü ayağına (aklına) dolanmış senin; hay miskin olanlar olmuş sana!

Ümit yolcusu yorulmaz

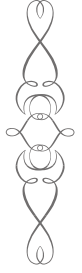
574. *Âşıkâ Bağdad sorulmaz,
Ufukları aşar gider
Ümit yolcusu yorulmaz,
Baht izinde koşar gider
Vecdi Bingöl*

Bir şeye tutku ile bağlanan aklını bir kenara bırakır; uzak, yakın demeden bağlandığı şeye varmaya çalışır. Bir ümidi olan da böyledir: Ümit ettiğine koşarak gider ve ümit yolunda yorulmak nedir bilmez.

575. *Ümmîd iledir cihanda her hâl
Herkes bir ümmîde hizmet eyler
Muallim Nâcî*

Dünya hayatında her şey ümit etmekle doğar ve yürür. Öyle ki, her insan bir ümide hizmet etmekle geçirir hayatını.

576. *Ye's öyle bataktır ki; düşersen boğulursun
Ümmîde sarıl sımsıkı, seyret ne olursun!*
M. Akif Ersoy

Ümitsizlik bir bataklık gibidir, saplananı içine çeker ve sonunda boğar; (sen ümitsiz kalma, büyük bir ümit edin ve sımsıkı sarıl ümidine!

Vesvese ile yaşamak

577. *Gönül müdür ol kim içi visvâs ile tolmuş
Kibr ile hased askeri her yanını almış
Niyazî-i Mısrî*

İçerik vesvese ile dolu (şeye) gönül mü denirmiş? (Yazık o gönüle ki) kibir ve haset askeri her yanını sarmış!

Ayet: "Takvaya erenler var ya, onlara şeytan tarafından bir vesvese dokunduğunda (Allah'ın emir ve yasaklarını) hatırlayıp hemen gerçeği görürler." (A'raf Sûresi: 201)

